

LA VIL·LA ROMANA DEL COLLET (CALONGE I SANT ANTONI). NOVETATS ARQUEOLÒGIQUES

Marc Bouzas, Josep Burch, Elisabet Moner, David Vivó
Universitat de Girona

INTRODUCCIÓ

La vil·la romana del Collet se situa al bell mig de l'actual badia de Palamós. S'alça sobre un promontori rocós, d'uns vint metres d'alçària, conegut com el Collet, que, de fet, dona nom a la vil·la.

El jaciment ja es coneixia des de finals del segle XIX quan s'hi havia fet troballes casuals de diferent índole. Per exemple, part d'un mosaic romà així com un conjunt de ferros d'època tardoantiga. No fou, però, fins a principis del segle XXI, quan s'hi van fer una sèrie de sondejos arqueològics, rases, que van detectar l'existència d'estructures. Tot i això, no es va continuar excavant el jaciment. En canvi, sí que es va excavar, per una sèrie de construccions que amenaçaven el jaciment que avui en dia es coneix com el Collet Est, una terrisseria associada a la vil·la romana i que, un cop abandonada, serví també de necròpolis dels treballadors de la vil·la.

Fig 1. Situació de la vil·la

No fou fins al 2015 quan, en col·laboració amb l'Ajuntament de Calonge, la Universitat de Girona va començar a excavar de manera anual el jaciment. Així doncs, des del 2015 fins a l'actualitat ja són nou anys els que s'ha treballat al jaciment. Per aquest motiu s'està en condicions de presentar un esquema bàsic d'aquest conjunt. Tot seguit oferim una explicació sintètica del que s'hi ha pogut trobar ordenada de manera cronològica.

EL MOMENT PREVI A LA VIL·LA

Abans de l'existència de la vil·la va existir al Collet un establiment rural dedicat a l'explotació vinatera. Aquest primer moment del jaciment es coneix principalment a través de la descoberta d'una vintena de forats circulars que són els encaixos per recolzar-hi *dolia*. Aquests grans contenidors ceràmics, una espècie de tines molt usades en època romana, servien per fermentar el most i convertir-lo en vi. No es coneixen els límits arquitectònics d'aquest establiment, tot i que és possible que no en tingués. Per tant, es podria considerar que el que hi havia era un petit celler desvinculat encara d'una vil·la o d'una explotació rural pròpiament dita.

Fig. 2 Planta del magatzem de *dolia*

És important destacar que aquest magatzem es pot datar de finals del segle II aC o primers anys del segle I aC, fet que evidencia la presència de tècniques d'explotació pròpies del món italià en un moment molt primerenc al territori. Cal remarcar també que aquest tipus de magatzems són coneguts al territori empordanès. Alguns exemples es poden trobar a Vilanera (L'Escala) o a l'Olivet d'en Pujol (Viladamat). Aquests magatzems derivaren, en alguns casos, en explotacions més grans i permanents, les primeres vil·les, com en el cas del Collet.

LA VIL·LA REPUBLICANA I AUGUSTAL

A principis del segle I aC, segurament pels volts de l'any 80 aC, es va fundar al Collet la primera vil·la. Aquesta vil·la, d'època republicana, presenta un model de planta típicament itàlica que es coneix parcialment.

La vil·la s'articulava al voltant d'un pati central, que fins ara no s'ha pogut excavar, i disposava d'una sèrie d'habitacions orientades en sentit est-oest dins d'un eix nord-sud, que devien servir principalment per a tasques productives. En aquest moment la vil·la tenia almenys dues torres a la façana sud, la que dona al mar. D'aquestes torres arqueològicament només en coneixem una, però les hipòtesis actuals amb què es treballa donen per bona l'existència d'una segona, que caldrà veure si es pot documentar del tot o bé ha desaparegut.

Aquesta vil·la es bastí amb grans blocs de pedra granítica, units amb argila. La torre coneguda s'articulà al voltant d'uns murs de càrrega, amb carreus marcadament més grans, mentre que les habitacions solien estar conformades per envans, també de pedra granítica i sense morter, però de dimensions més petites.

La construcció d'aquesta vil·la es realitzà sobre l'antic magatzem de *dolia* i va posar fi al seu ús o, almenys, el d'una part. És molt plausible que una bona part dels *dolia* es traslladessin a una zona

situada més a l'oest, que només s'ha pogut documentar parcialment, i que la vil·la seguís produint vi durant tot el període republicà.

Aquesta mateixa planta, datada –recordem-ho– a principis del segle I aC, es mantingué en ús amb una sèrie de reformes que, en alguns punts, l'alteraren substancialment. A les últimes dècades del segle I aC s'afegiren diversos espais a la vil·la. En primer lloc, a la zona est es construïren diverses estructures productives, com per exemple un forn de pa i una cuina. Aquests elements funcionaren clarament amb els murs republicans de la vil·la però segurament van comportar una lleugera pujada del nivell de circulació de la zona per facilitar-ne l'ús.

Si a la part est s'ha vist que es construïren estructures productives, a la part oest s'han documentat altres elements que denoten que es podria tractar de la part residencial de la vil·la. Concretament, s'han excavat unes petites termes, de les quals a dia d'avui es coneix només una sala i les estructures necessàries per fer-les funcionar. S'hi edificà un forn per poder escalfar l'habitació calefactada i una sèrie de canals, fetes amb teules romanes (*imbrex*) posades al revés, que connectaven amb dos *dolia*, que s'utilitzaren plens d'aigua.

LA VIL·LA IMPERIAL I LES SEVES REFORMES

Vora els anys 60-70 dC, per motius que arqueològicament se'ns escapen, es va construir una nova

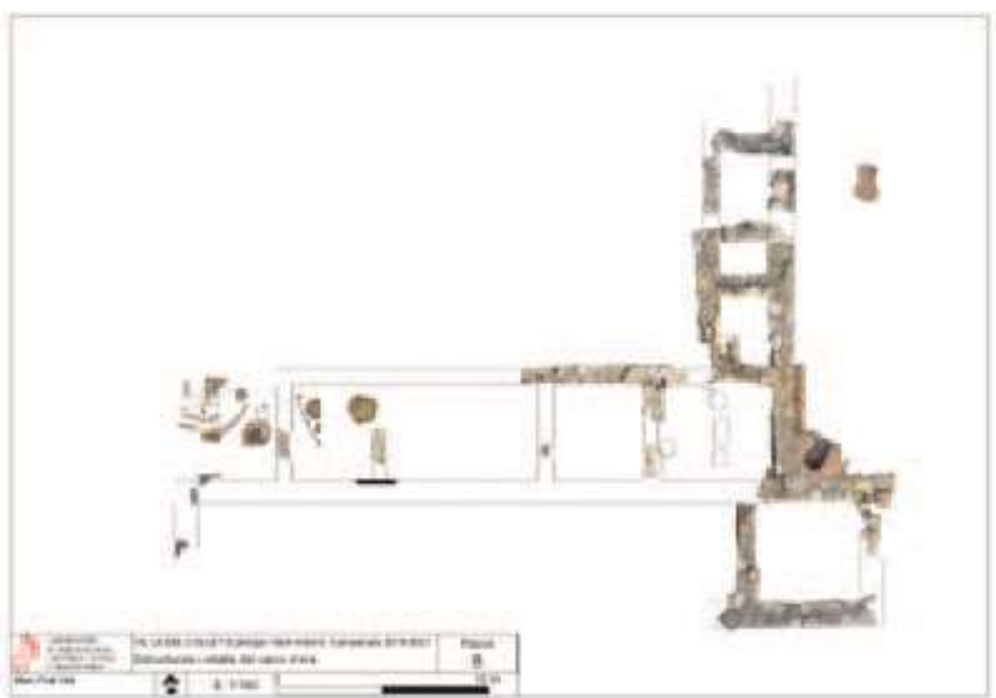

Fig. 3. Planta de la vil·la republicana, on s'observen també els afegits d'època augustal

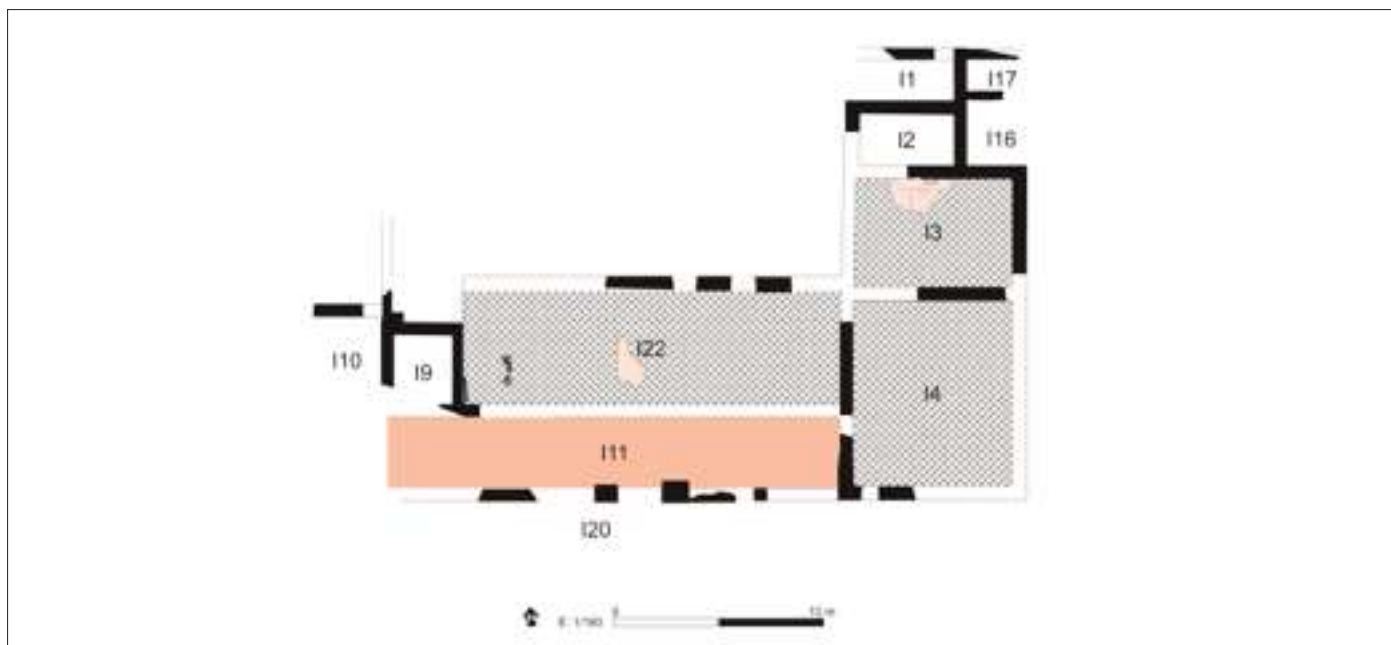

Fig.4 Planta restituïda dels diferents paviments musius

vil·la de bell nou. S'ha pogut documentar una gran aportació de terres, en alguns punts de gairebé dos metres de potència, que amortitza totes les estructures existents al jaciment, és a dir, les de la vil·la republicana, així com tots els afegits augustals. Es va crear una gran plataforma que aplanava tot el terreny, a la qual es van començar a fer les rases de fonamentació dels murs de la nova vil·la d'època alt-imperial.

Aquesta nova vil·la, molt més gran que la republicana, es coneix a dia d'avui de manera parcial però suficient per presentar una proposta de la seva planta. També s'articulava al voltant d'un pati des del qual es podia accedir a diverses habitacions pavimentades amb un morter hidràulic, *opus signinum*, típic de les construccions d'època romana. Aquesta vil·la es presenta en un primer moment com un edifici de dimensions importants però d'un luxe aparentment reduït. Malauradament no es pot, avui en dia, establir les funcionalitats de les estances excavades.

Durant el segle II dC la vil·la va patir noves reformes que van consistir principalment en la repavimentació amb mosaics d'algunes habitacions (veure fig.4). Alguns dels mosaics presentaven patrons més senzills però, en canvi, el que es va documentar a la banda nord del pati presentava una sèrie de decoracions, més elaborades, ja pròpies del segle III. Així doncs, la vil·la va patir unes reformes que la van acostar cap a elements luxosos tot i que només es coneixen de manera parcial i que la fan

similar a altres vil·les costaneres del territori, també riques en paviments musius, com per exemple la dels Ametllers a Tossa de Mar.

Finalment, aquest sector de la vil·la es degué abandonar com a residència a finals del segle III o a principis del segle IV ja que a la zona oest es va documentar un enterrament trencant un mur i un paviment de la fase imperial. Segurament bona part dels materials constructius més rics foren espoliats ja des d'antic. Aquests últims moments d'ocupació i freqüentació de la vil·la es documenten a través tant de monedes com de ceràmica i es pot datar als segles IV i V.

LA GUERRA CIVIL

Ens resta encara una última fase per explicar del jaciment del Collet de Sant Antoni. Es tracta de l'excavació d'una trinxera de la Guerra Civil. En el marc d'aquest conflicte (1936-39) es va construir al promontori del Collet una trinxera en zig-zag que protegia l'espai elevat. El traçat parteix el jaciment per la meitat i està orientat en sentit est-oest. Tenia un petit búnquer i almenys un niu de metralladores. Malauradament la construcció d'aquesta trinxera va afectar greument el jaciment romà i en va trencar totes les estructures, murs, paviments, etc., però alhora permet estudiar un altre moment ben diferent del jaciment.

Es coneix bé, a través de fonts textuals, que en aquesta trinxera hi va haver petites escaramusses i

Fig. 5 Planta de la trinxera de la Guerra Civil

s'han pogut recuperar arqueològicament traces del conflicte, com per exemple bales, morters, granades, etc. També es recuperen molt fragments del filferro espinós que en dificultava l'accés, així com elements del dia a dia de la vida dels soldats, com ampolles de vidre, llaunes de conserves, etc.

CONCLUSIONS

A tall de síntesi final, cal remarcar que el jaciment del Collet mostra una sèrie d'ocupacions continuades dins d'una mateixa dinàmica, l'explotació del medi rural en època romana. En un primer moment només s'hi documenta un magatzem de *dolia*, després una primera vil·la d'època republicana, de caire marcadament productiu, i en època imperial es planteja ja una vil·la amb aires més luxosos i estances clarament residencials. Cal tenir en compte que a dia d'avui els estudis no només s'estan centrant en la vil·la mateixa, sinó també en temes sobre el seu *fundus*, és a dir, el territori que la vil·la explotava, què s'hi conreava, quina era la seva extensió, etc. D'aquesta manera es pretén obtenir un coneixement global de les condicions d'existència de la vil·la en el seu medi en època romana.

BIBLIOGRAFIA

BOUZAS, M., BURCH, J., PRAT, M., VIVÓ, D. (2023). *La bòbila i el cementiri romans del Collet Est (Calonge i Sant Antoni)*. Calonge i Sant Antoni: Ajuntament de Calonge i Sant Antoni.

BOUZAS, M., BURCH, J., PRAT, M., VIVÓ, D. (2023). "La villa romana del Collet (Calonge i Sant Antoni) y su *fundus*". A A. MARTÍN, K. VILACOBBA, J. SAÉZ: *Conceptos, métodos y Fuentes para el estudio de la Antigüedad. Líneas de investigación actuales*. Dykinson. ISBN: 978-84-1122-775-9.

BOUZAS, M., BURCH, J., PRAT, M., VIVÓ, D. (en premsa). "Les cel·les vinàries d'època republicana de la vil·la romana del Collet (Calonge i Sant Antoni)". *Actes del III col·loqui del Vi a l'Antiguitat*. Badalona: Museu de Badalona.

BOUZAS, M., BURCH, J., ROQUÉ, C., PRAT, M., VIVÓ, D. (2022). "Els mosaics de la vil·la romana del Collet (Calonge i Sant Antoni, Baix Empordà)", *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 32, 61 -73.

BURCH, J., NOLLA, J.M., TREMOLEDA, J. (2015). "La alfareria romana del Collet Est (Calonge, Girona)". *British Archaeological Reports International Series*.